

การวิเคราะห์กระบวนการและรูปแบบความเป็นทาสสมัยใหม่ในประเทศไทย:
กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติลาว

AN ANALYSIS OF PROCESS AND FORM OF MODERN SLAVERY IN THAILAND:
A CASE STUDY OF LAOS MIGRANT LABOR

ศุภกฤต ปิติพัฒน์¹ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์² และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์³
Supagrit Pitiphat¹, Suthy Prasartset², and Preecha Piamphongsant³

หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยบูรพา
จังหวัดชลบุรี

E-mail: samart_mbe@yahoo.com

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว กลุ่มตัวอย่างเป็นแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 10 ราย และผู้เชี่ยวชาญด้านการค้า “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 8 ราย ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลจากการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ แรงงานทาส การใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส และทาสทางเพศ มีวิธีการสรรหาด้วยการหลอกลวงให้หลงเชื่อโดยใช้ค่าจ้างและผลตอบแทนเป็นสิ่งล่อใจ การควบคุมจำแนกเป็น 3 ประเภท คือ การควบคุมทางกายภาพ การควบคุมที่มีผลต่อสภาพจิตใจ และการควบคุมอื่น ๆ การขูดรีดโดยส่วนใหญ่ใช้วิธีการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์ อาทิ การบีบบังคับทำงานอย่างหนัก ต่อเนื่อง และมีระยะเวลาการทำงานยาวนาน ไม่จ่ายค่าจ้างตามที่ตกลงไว้ เป็นต้น

2. กระบวนการเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว พบว่า มิติของผู้กระทำการจำแนกเป็น 5 ส่วน คือ เจ้าของกิจการ ผู้จัดการ/นายหน้า ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง ผู้ควบคุมดูแล และเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต มิติเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” มี 4 ประการ คือ กองทัพสำรองของแรงงานข้ามชาติ ระบบทุนนิยม การทุจริตคอร์รัปชัน และลัทธิบริโภคนิยม

คำสำคัญ

ความเป็นทาสสมัยใหม่ แรงงานข้ามชาติลาว

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the process and form of modern slavery of Laos migrant labor. The sample of this study were 10 Laos migrant labors who were “modern slavery” and 8 experts in “modern slavery”. Data were collected by semi structured interviewing and analyzed by using content analysis.

The findings revealed that:

1. The form of “modern slavery” could be categorized into 3 types including slave labor, child slavery and sexual slavery. They were recruited with deception for they were motivated by wage and remuneration. The control could be divided as 3 types including physical control, psychological control and other controls. Most exploitation is regarding the exploitation of absolute surplus value such as forcing to work hard continually with long work hours but not paying wage as agreed etc.

2. The process of “modern slavery” of Laos migrant labors was found that dimension of actors could be divided into 5 parts including business owner, recruiter/ agent, carrier/ transporter, supervisor and corrupted government officials. Structural dimensions that were related to “modern slavery” comprised 4 aspects including reserve army of migrant labors, Capitalism, corruption as well as consumerism.

Keywords

Modern Slavery, Laos Migrant Labor

ความสำคัญของปัญหา

พัฒนาการทุนนิยมในปัจจุบัน ประเทศไทยมีความต้องการแรงงานเพื่อการผลิตในภาคอุตสาหกรรม การเกษตร การประมง การก่อสร้าง และด้านอื่น ๆ เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากและมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการค้าเพื่อการส่งออก ทำให้เกิดความต้องการแรงงานประเภทไร้ฝีมือเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับแรงงานบางส่วนโดยเฉพาะแรงงานไทยได้รับการศึกษาและมีการพัฒนาทักษะในการทำงาน และเปลี่ยนไปทำงานที่มีความชำนาญเฉพาะทาง จึงทำให้เกิดความขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือในตลาดแรงงานไทย (สุภางค์ จันทวานิช และ Gary Risser, 2539) และด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติเป็นจำนวนมาก ดังเห็นได้จากข้อมูลสถิติของสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน พบว่า มีจำนวนแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือ เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 15.32 จากจำนวน 1,021,172 ราย ในปี 2556 (สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2557) เพิ่มขึ้นเป็น 1,177,629 ราย ในปี 2557 (สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2558)

จากสถิติปี 2557 มีจำนวนแรงงานข้ามชาติ จำนวน 1,177,629 ราย แยกเป็นแรงงานพม่า 929,219 ราย กัมพูชา 194,570 ราย และลาว 53,840 ราย (สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว, 2558) พบว่า มีผู้เสียหายที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 321 ราย โดยแรงงานข้ามชาติลาวมีจำนวนมากที่สุด 108 ราย รองลงมาคือ พม่า 83 ราย กัมพูชา 29 ราย และอื่น ๆ 101 ราย โดยผู้เสียหายถูก

แสวงหาประโยชน์ด้วยการค้าประเวณี การบังคับใช้แรงงาน และการนำคนมาเป็นขอทาน ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์, 2557) เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างจำนวนแรงงานข้ามชาติต่อจำนวนผู้ได้รับการช่วยเหลือจากการค้า “ทาสสมัยใหม่” พบว่า แรงงานข้ามชาติลาวมีอัตราส่วนสูงที่สุด รองลงมาคือ กัมพูชา และพม่า ตามลำดับ จึงอาจกล่าวได้ว่า แรงงานข้ามชาติลาวเป็นแรงงานที่มีโอกาสถูกล่อลวง ชักจูง หรือ หลอกลวงเข้าสู่กระบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้มากที่สุด ในบรรดาแรงงานข้ามชาติทั้งหมด (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนแรงงานข้ามชาติและผู้ได้รับการช่วยเหลือจากการค้า “ทาสสมัยใหม่” ปี 2557

สัญชาติ	จำนวนแรงงาน* (A)	จำนวนผู้ได้รับการช่วยเหลือ จากการค้ามนุษย์** (B)	อัตราส่วน (A:B)
ลาว	53,840 ราย	108 ราย	499 : 1
กัมพูชา	194,570 ราย	29 ราย	6,709 : 1
พม่า	929,219 ราย	83 ราย	11,195 : 1

ที่มา: * สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว (2558)

** สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (2557)

ทฤษฎีความเป็น “ทาสสมัยใหม่” (Modern Slavery Theory) ได้อธิบายถึงรูปแบบการกระทำที่มนุษย์ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification) หรือถูกทำให้กลายเป็นทาสในรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งมีการใช้ความรุนแรง การกดขี่ บังคับ มีการทารุณกรรม โดยในปัจจุบันการค้าทาสถูกมองว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทำให้ผู้อื่นเสียอิสรภาพและศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมยุคใหม่ยอมรับไม่ได้ แต่กลับพบปรากฏการณ์ของการหาคนไปเป็นทาสมากขึ้น และมีรูปแบบการขูดรีดทางเศรษฐกิจที่แตกต่างหลากหลายกว่าในอดีต มีการบังคับใช้แรงงาน การเอารัดเอาเปรียบทางเพศ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับธุรกิจบริการทางเพศ เป็นรูปแบบที่นักค้าทาสได้รับประโยชน์อย่างมหาศาล (จรรย์วรรณ พุทธานุรักษ์, ชายไทย รักษาชาติ และณรัตน์ สมมสวัสดิ์, 2550)

ทั้งนี้จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการค้า “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย พบว่า เหยื่อของขบวนการค้าทาสโดยส่วนใหญ่เป็นเด็กและผู้หญิง โดยสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้แรงงานเหล่านี้เกิดย้ายถิ่นฐานมายังประเทศไทยจนตกเป็นเหยื่อของการค้าทาส ได้แก่ ความยากจนของครอบครัวซึ่งเป็นผลกระทบมาจากกระแสของโลกทุนนิยมสมัยใหม่ และกระแสบริโภคนิยมจนทำให้พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงมีพฤติกรรมหลงใหลในวัตถุนิยม จึงทำให้เกิดความคิดทัศนคติที่ผิด ความอยากได้ อยากมี ชอบงานสบาย ทำให้เด็กบางกลุ่มหลงผิดและถูกผลักดันเข้าสู่กระบวนการค้าทาส (ศุภชัยวิชัยและพัฒนาอาชีวศึกษาและกระบวนการยุติธรรม, 2550)

นอกจากนี้การศึกษาบางชิ้น (เศกสิน ศรีวิพัฒนานุกุลกิจ และน้ำทิพย์ เสมอเชื้อ, 2553) ยังพบว่า กระบวนการทำให้คนถูกผลักดันเข้าสู่ขบวนการค้าทาส มักพบในครอบครัวซึ่งมีวัฒนธรรมที่

บังคับให้บุตรหลานหารายได้อันมิชอบด้วยศีลธรรม เช่น ไปขายบริการทางเพศ การบังคับให้แต่งงานกับคนที่ไม่รู้จัก การขายดอกไม้ ทำงานในโรงงาน ขอทาน ประกอบกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ คือ การมีสายสัมพันธ์ (Connection) เนื่องจากการค้าทาสเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ดังนั้นการดำเนินการใด ๆ จึงเป็นความลับและต้องอาศัยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน สายสัมพันธ์ดังกล่าวประกอบด้วย นายหน้า ผู้ประกอบการ หรือนายจ้าง และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อาจจะรับรู้หรือละเลยการปฏิบัติงาน

โดยปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งในการปราบปรามการค้า “ทาสสมัยใหม่” ประกอบด้วยกฎหมายว่าด้วยการค้าทาสหรือเสมือนหนึ่งเอาคนลงเป็นทาส มีองค์ประกอบแห่งคดีที่สลับซับซ้อน การขาดหน่วยงานของรัฐรับรองในการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การขาดความรู้ความเข้าใจในตัวบทกฎหมาย ทำให้เกิดการละเลยในการปฏิบัติงาน ความผิดแห่งการค้า “ทาสสมัยใหม่” เป็นอาชญากรรมที่มักมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การปกปิดข้อมูลของข้าราชการในพื้นที่เพื่อไม่ให้พื้นที่ของตนได้ชื่อว่ามีคดีการค้าทาสหรือการใช้แรงงานเยี่ยงทาส รวมทั้งการไม่ได้รับความร่วมมือจากเหยื่อหรือผู้ปกครอง เนื่องจากเกรงว่าตนเองและครอบครัวจะถูกกลั่นแกล้งในภายหลัง (เศกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ และน้ำทิพย์ เสมอเชื้อ, 2553)

จากความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีความเป็นไปได้อย่างยิ่งที่แรงงานข้ามชาติจะถูกผลักดันเข้าสู่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” หรือถูกทำให้กลายเป็นสินค้า ซึ่งถูกกดขี่ ขูดรีด และหาประโยชน์จากกลุ่มองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานข้ามชาติลาว เมื่อพิจารณาจากข้อมูลทางสถิติที่กล่าวมาข้างต้น จึงเห็นได้ว่ามีโอกาสถูกล่อลวง ชักจูง หรือหลอกลวงเข้าสู่ขบวนการ “ค้าทาสสมัยใหม่” ได้ง่ายที่สุดในบรรดาแรงงานข้ามชาติทั้งหมด ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ต้องป้องกันและศึกษาว่า “กระบวนการและรูปแบบความเป็นทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวมีลักษณะเป็นอย่างไร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะทำให้ทราบข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน โดยผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลที่ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าถึงข้อมูลที่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนของปัญหา อันเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาและพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้า “ทาสสมัยใหม่” ที่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานรัฐและเอกชน โดยการวิจัยในครั้งนี้เป็นการนำเสนอปรากฏการณ์ของการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว ที่ตกเป็นเหยื่อการค้า “ทาสสมัยใหม่” ภายใต้บริบทที่ประเทศไทยเป็นประเทศปลายทาง

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

กระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทยมีลักษณะเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทาสสมัยใหม่ หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นการควบคุมหรือบังคับให้มนุษย์ปราศจากซึ่งเสรีภาพ โดยการใช้ความรุนแรงหรือใช้อำนาจที่เหนือกว่า เพื่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ โดยลักษณะความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากเรื่องความแตกต่างทางชนชั้นหรือทางชาติพันธุ์ เป็นความสัมพันธ์ระยะสั้น หลีกเลียงที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องกฎหมายในทุกขั้นตอน แตกต่างจาก “ทาสดั้งเดิม” ซึ่งมีรากฐานมาจากความแตกต่างทางชนชั้นและทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งสำคัญ นายทาสยืนยันกรรมสิทธิ์ในตัวทาสด้วยการครอบครองเป็นเจ้าของตามกฎหมาย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระยะยาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

กำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (Key-Informants) ออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 แร่งงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ในลักษณะต่าง ๆ และได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐในสังกัดของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 10 ราย ทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.1.1 สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านนารีสวัสดิ์ จังหวัดนครราชสีมา เป็นศูนย์บำบัดฟื้นฟูผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เฉพาะผู้หญิง เด็กหญิง และผู้หญิงกับบุตรที่เป็นผู้ชายที่มีอายุไม่เกิน 6 ปี มีผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ได้รับการช่วยเหลือจากการเป็น “ทาสสมัยใหม่” เป็นแรงงานหญิงชาวลาว จำนวน 6 ราย

1.1.2 สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ปทุมธานี เป็นศูนย์บำบัดฟื้นฟูผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เฉพาะผู้ชายที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และผู้เสียหายที่มาในรูปแบบครอบครัวสามี ภรรยา และบุตร มีผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ได้รับการช่วยเหลือจากการเป็น “ทาสสมัยใหม่” เป็นแรงงานชายชาวลาว จำนวน 4 ราย

1.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้แก่ นักวิชาการ นักสิทธิมนุษยชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ไม่น้อยกว่า 5 ปี เพื่อศึกษาในมิติของผู้กระทำการ (Actors) และมิติเชิงโครงสร้าง (Structure) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเป็น “ทาสสมัยใหม่” โดยทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 8 ราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured or Guided Interview) จำนวน 2 ชุด ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 ใช้ในการสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ในลักษณะต่าง ๆ โดยทำการสัมภาษณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1.1 ลักษณะความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

2.1.2 วิธีการสรรหาหรือคัดเลือกแรงงานข้ามชาติลาวที่เป็นเป้าหมายของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่”

2.1.2 วิธีการควบคุมแรงงานข้ามชาติลาวให้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่”

3.1.3 วิธีการชุดรีด “ทาสสมัยใหม่” เพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบเชิงเศรษฐกิจ

2.2 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 ใช้ในการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการค้า “ทาสสมัยใหม่” โดยทำการสัมภาษณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.2.1 บทบาทและหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้แก่ เจ้าของกิจการ ผู้จัดการ/นายหน้า ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง ผู้ควบคุมดูแล และเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต

2.2.2 ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ได้แก่ กองทัพสำรองของแรงงานข้ามชาติ ระบบทุนนิยม การทุจริตคอร์รัปชัน และลัทธิบริโภคนิยม

3. การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษาเอกสาร สํารวจ และรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “ทาสสมัยใหม่” เพื่อกำหนดประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์

3.2 สร้างแบบสัมภาษณ์โดยครอบคลุมเนื้อหาตามประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์

3.3 ตรวจสอบเนื้อหาและลักษณะข้อคำถามโดยอาจารย์ที่ปรึกษา

3.4 ทำการแก้ไขและปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะใช้วิธีการวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

4.1 การวิจัยเอกสาร เอกสารที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ คือ บทความวิชาการ บทความวิจัย และงานวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ การค้า “ทาสสมัยใหม่” รวมทั้งข้อมูลทางสถิติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สมาคมขจัดการค้าทาสสากล (Anti-Slavery International) มูลนิธิวอล์กฟรี (Walk Free Foundation) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง เป็นต้น เพื่อศึกษามิติของผู้กระทำการ (Agency) และมิติเชิงโครงสร้าง (Structure) ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

4.2 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการคัดเลือกและเตรียมกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยคัดเลือกตามคุณสมบัติหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้างต้น เพื่อให้ได้ผู้มีความรู้และประสบการณ์อย่างแท้จริง แล้วจึงทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ โดยทำหนังสือนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์

5. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในที่นี่จะใช้รูปแบบ ดังนี้

5.1 การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร จะใช้การวิพากษ์ภายนอก เพื่อยืนยันว่าเป็นเอกสารจริงหรือไม่ รวมทั้งใช้การวิพากษ์ภายในเพื่อตรวจสอบข้อมูลในเอกสารมีความน่าเชื่อถือหรือไม่

5.2 การตรวจสอบการสัมภาษณ์ โดยใช้การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (data triangulation) เป็นการพิสูจน์ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา 3 ด้าน ดังนี้

5.2.1 เวลา รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันในเวลาที่แตกต่างกัน

5.2.2 บุคคล รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันจากบุคคลที่แตกต่างกัน

5.2.3 สถานที่ รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันจากสถานที่ที่แตกต่างกัน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการจัดระเบียบข้อมูล กำหนดรหัสข้อมูล และการเชื่อมโยงข้อสรุปเพื่อสร้างเป็นทฤษฎีติดพื้นที่ (grounded theory)

ผลการวิจัย

1. รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่”

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ สามารถสรุปรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวจากกรณีศึกษา 10 ราย ได้ดังต่อไปนี้

1.1 ลักษณะความเป็น “ทาสสมัยใหม่” สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.1.1 แรงงานทาส (Slave Labor) คือลักษณะของแรงงานที่ถูกบังคับให้ทำงานผ่านการใช้ความรุนแรงโดยแรงงานเหล่านั้นไม่สมัครใจทำ โดยลักษณะบ่งชี้ “แรงงานทาส” คือ การหลอกลวงให้ทำงาน การจำกัดเสรีภาพ การบังคับให้ทำงานโดยใช้ความรุนแรงต่อร่างกาย การบังคับให้ทำงานโดยการข่มขู่หรือขืนใจ แรงงานไม่สามารถเรียกคืนหรือเข้าถึงเอกสารส่วนบุคคลได้ การไม่จ่ายค่าจ้างหรือหักค่าจ้าง และให้ทำงานซึ่งมีชั่วโมงการทำงานล่วงเวลาที่ยาวนาน โดยผลจากการศึกษาในครั้งนี้ พบแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ปรากฏอยู่ในภาคเกษตรกรรม ประมง และภาคบริการ เช่น กรณีศึกษาของ ‘สมพิศ’ หนุ่มชาวลาวที่ถูกบังคับใช้แรงงานในธุรกิจฟาร์มหมูจังหวัดนครปฐม กรณีของ ‘สนทนา’ เด็กชาวลาวถูกใช้แรงงานเย็บทาสในเรือประมงในจังหวัดปัตตานี และกรณีของ ‘ต้อย’ หญิงลาวที่ถูกบังคับทำงานในร้านนวดแผนโบราณโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนแต่อย่างใด โดยทุกกรณีศึกษามีลักษณะร่วมที่บ่งบอกถึงการตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” คือ ถูกควบคุมบังคับให้ทำงานติดต่อกันเป็นระยะเวลาสั้น มีเวลาพักผ่อนน้อย ถูกจำกัดเสรีภาพ ไม่ได้รับการดูแลทางด้านสุขภาพและสาธารณสุข ไม่มีสัญญาจ้างงาน และจ่ายค่าจ้างไม่เป็นธรรม สอดคล้องกับงานหลายชิ้นที่แสดงถึงลักษณะ “แรงงานทาส” ของแรงงานข้ามชาติลาวที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น ศิบัติ นพประเสริฐ (2553) พบว่า มีผู้หญิงและเด็กชาวลาวจำนวนมากถูกนำไปบังคับใช้แรงงานในโรงงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนแต่อย่างใด ส่วนผู้ชายและเด็กชายชาวลาวอีกส่วนหนึ่งมักถูกล่อลวงไปทำงานในกิจการประมง โดยประมาณการว่ามีแรงงานข้ามชาติจำนวนกว่า 200,000 คน ที่ทำงานบนเรือประมงของไทย ส่วนหนึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติลาว โดยแรงงานเหล่านี้จะได้รับค่าจ้างน้อยกว่าตามกฎหมายกำหนด สอดคล้องกับ

รายงานขององค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children’s Fund: UNICEF อ้างถึงใน สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2556) พบว่า แรงงานอพยพจาก สปป. ลาว มาขายแรงงาน ประมงในไทย และมีข้อบ่งชี้ถึงสภาพการทำงานที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกบังคับให้ใช้ยาเสพติด บางราย ถูกฆาตกรรมบนเรือ โดยพบว่าแรงงานจาก สปป. ลาว บางส่วนที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย แล้วขาด การติดต่อกับครอบครัวหรือญาติเกินกว่า 1 ปี มีประมาณร้อยละ 1 ของจำนวนแรงงานอพยพทั้งหมด ซึ่ง อาจตกเป็น “แรงงานทาส” ของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ก็เป็นไปได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ กรรณภัทร ชิตวงศ์ (2559) พบว่า แรงงานประมงมีสภาพการทำงานที่หนักมาก ไม่มีอิสระ ต้องตกอยู่ใต้ การบังคับบัญชาของไต่ก่งเรือ ไม่อาจกำหนดเวลาพักผ่อนที่แน่นอน ไม่มีสัญญาจ้างที่ชัดเจน ซึ่งเสี่ยงต่อ การถูกโกงค่าแรง และและมีสภาพความเป็นอยู่บนเรือประมงที่ไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น มีที่นอนไม่เพียงพอ ต่อจำนวนลูกเรือ ไม่มีห้องน้ำไว้ใช้ขับถ่าย เป็นต้น

1.1.2 การใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส (Child Slavery) เป็นลักษณะการใช้แรงงาน เด็กในรูปแบบที่เลวร้าย มีการใช้แรงงานเกินกำลังของเด็กที่จะรับสภาพได้ผ่านการใช้ความรุนแรงใน รูปแบบต่าง ๆ เช่น การคุมขัง ทำร้ายร่างกาย และพูดจาข่มขู่ในเกิดความหวาดกลัว เป็นต้น โดยทั่วไป แล้ว “เด็ก” หมายถึง บุคคลที่อยู่ในช่วงของการเจริญเติบโตไปสู่สภาพการเป็นผู้ใหญ่ มีอายุระหว่าง 0 – 14 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ควรได้รับการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม อย่างถูกต้องและ เหมาะสม โดยเด็กในวัยนี้ควรใช้เวลาอยู่กับครอบครัวและเล่าเรียนในสถานศึกษา ตามกฎหมายนายจ้าง ห้ามทำการจ้างเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ทำงานเป็นลูกจ้างโดยเด็ดขาด สำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไปแต่ไม่เกิน 18 ปี หากสมัครใจทำงานสามารถกระทำได้อย่างได้ความคุ้มครองตามกฎหมาย

แนวคิดเรื่องการคุ้มครองการใช้แรงงานเด็กตามกฎหมายข้างต้นให้ ความสำคัญกับอายุของเด็กที่ถูกจ้างทำงานเป็นสิ่งสำคัญ โดยเน้นความหมายของการทำงานแลกค่าจ้างหรือ ค่าตอบแทนของเด็ก โดยไม่ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมในการทำงานหรือเงื่อนไขการจ้างงาน ซึ่ง แตกต่างจาก “การใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส” ซึ่งไม่ได้เพียงเน้นที่อายุของเด็กที่ทำงาน แต่ยังให้ความสำคัญ สภาพแวดล้อมในการทำงาน เงื่อนไขการจ้างงานที่เลวร้ายและสังคมไม่อาจยอมรับได้ (ศิริพันธ์ กิตติสุข สลิต, 2555) ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า แรงงานข้ามชาติลาวที่เข้าข่ายลักษณะการใช้แรงงานเด็ก เยี่ยงทาส ได้แก่ กรณีศึกษาของ ‘หนึ่ง’ เด็กสาวชาวลาวซึ่งมีอายุเพียง 12 ปี ถูกหลอกลวงจากนายจ้าง ชาวไทยให้มาทำงานในโรงงานผลิตน้ำหวาน ซึ่งตกอยู่ในสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขการทำงานที่เลวร้าย อาทิ ถูกบังคับให้ทำงานอย่างหนัก ยาวนาน และต่อเนื่องโดยไม่ได้รับค่าจ้างแต่อย่างใด ถูกใช้ความ รุนแรงจากนายจ้างที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ เป็นต้น กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน (2552) ให้ทัศนะว่า สถานการณ์การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์ให้เกิดการใช้ แรงงานเด็กเยี่ยงทาสมากขึ้น กล่าวคือ แรงงานเด็กที่เคลื่อนย้ายแรงงานข้ามพรมแดนมายังประเทศ ปลายทาง ซึ่งส่วนใหญ่เข้ามาออกกฎหมาย ทั้งหมดล้วนเป็น “เด็กด้อยโอกาส” ขาดโอกาสทางการศึกษา เมื่อต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานแล้ว จึงเผชิญกับปัญหาการถูกละเมิดสิทธิ ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกขูดรีดทาง เศรษฐกิจตลอดจนถูกทารุณกรรม และนำไปสู่การปฏิบัติเยี่ยงทาสในท้ายที่สุด

1.1.3 ทาสทางเพศ (Sexual Slavery) คือลักษณะการเป็นทาสซึ่งปราศจาก เสรีภาพและอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องกิจกรรมทางเพศของตนเอง โดยตกอยู่ภายใต้การควบคุม จากบุคคลอื่นเพื่อผลประโยชน์และขูดรีดทางเศรษฐกิจ ข้อบ่งชี้ว่ามีลักษณะของการค้า “ทาสทางเพศ”

ตามกฎหมาย พิจารณาจากมีการกักขัง หน่วงเหนี่ยว ข่มขู่ และใช้ความรุนแรง อาทิ มีคนคอยควบคุมการทำงาน มีการปิดล้อมประตูห้องเพื่อคุมขัง และมีการยึดเอกสารสำคัญ เป็นต้น รวมทั้งมีการขู่ตีดทางเศรษฐกิจในลักษณะต่าง ๆ เช่น คิดค่าที่พัก ค่าอาหาร และค่าเดินทางในอัตราที่สูงกว่าความเป็นจริง หรือให้ทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน เป็นต้น

การค้า “ทาสทางเพศ” ที่พบจากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นลักษณะการเปิดสถานบริการคาราโอเกะบังหน้า ซึ่งมีหญิงบริการร้องเพลงหรือเสิร์ฟเครื่องดื่ม มีการจัดสถานที่ตลอดจนแสง สี เสียงไปในทางที่ล่อแหลม และมีการจัดสถานที่แยกเฉพาะสำหรับกิจกรรมทางเพศ อาทิ ทัศนศึกษาของ ‘ก๊อย’ และ ‘นิต’ สาวชาวลาวที่ทำงานอยู่ในร้านคาราโอเกะแห่งหนึ่งในตัวเมืองนครพนม เมื่อตกลงกับ “แขก” ได้แล้ว จะต้องขึ้นไปพบเจ้าของร้านเพื่อเบิกโทรศัพท์เอาไว้ใช้ในการติดต่อ โดยเลือกสถานประกอบกิจกรรมทางเพศเป็นรีสอร์ทประจำใกล้ ๆ ร้านคาราโอเกะนั้นเอง

ข้อสังเกตเกี่ยวกับช่วงอายุของ “ทาสทางเพศ” หากพิจารณาในแง่ตัวบทกฎหมายระบุไว้ว่า หากมีอายุมากกว่า 18 ปี ถูกบังคับ ขู่เข็ญ ให้ประกอบกิจกรรมทางเพศโดยไม่สมัครใจถือได้ว่าตกเป็นเหยื่อขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” แต่หากหญิงสาวเหล่านั้นมีอายุไม่เกิน 18 ปี แม้ไม่มีการใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่ก็ถือว่าตกเป็น “ทาสทางเพศ” เช่นเดียวกัน เนื่องจากกฎหมายได้แบ่งแยกความแตกต่างระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ โดยกำหนดว่า “ผู้ใหญ่” หรือผู้ที่มีอายุเกิน 18 ปี คือผู้มีวุฒิภาวะในการพิจารณาประเภทหรือสภาพของงานที่ตนจะทำ สามารถตกลงใจและตัดสินใจได้อย่างอิสระในการยอมรับที่จะทำงานนั้น ๆ ดังนั้นในกรณีของผู้ใหญ่ที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ได้ก็ต่อเมื่อผู้ใหญ่ผู้นั้นถูกบังคับ ข่มขู่ หลอกลวง หรือมีความจำเป็นต้องยอมเพราะมีข้อผูกมัดอื่น ๆ เช่น ภาระหนี้สิน โดยความยินยอมเหล่านั้นไม่ได้เกิดจากความสมัครใจอย่างแท้จริง ส่วนกรณีของ “เด็ก” ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ให้ถืออายุของเด็กที่ตกเป็นผู้เสียหายจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ไม่ว่าจะเด็กจะสมัครใจหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากเด็กยังขาดวุฒิภาวะและความรอบคอบในการพิจารณาลักษณะงานที่ทำ จึงมีโอกาสถูกชักจูง โน้มน้าว และหลอกลวงได้ง่าย ผลจากการศึกษาคั้งนี้จะเห็นได้ว่า “ทาสทางเพศ” ทั้งหมดเป็นเด็กที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ดังนั้นหากพิจารณาตามกฎหมาย “เด็ก” เหล่านี้จึงตกเป็น “ทาสทางเพศ” ของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ไม่ว่าจะยินยอมทำหรือไม่ก็ตาม

นอกจากนี้ยังมีประเด็นข้อถกเถียงเกี่ยวกับ “ความสมัครใจ” ของผู้หญิงที่มีอายุมากกว่า 18 ปี โดยส่วนใหญ่มองว่าเป็นความตั้งใจของตัวเอง แต่จากการศึกษา พบว่า มีหญิงลาวบางรายเดินทางข้ามพรมแดนมายังประเทศไทยโดยสมัครใจเพื่อทำงานอื่น แต่ตกอยู่ในสภาพเงื่อนไขที่ “บีบบังคับทางอ้อม” ให้ขายบริการเพศ เช่น หากทำงานที่มีใช้ขายบริการทางเพศ นายจ้างจะกดค่าแรงให้ต่ำมาก ๆ จนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพเพื่อให้อยู่รอด จากเงื่อนไขสภาพการทำงานเหล่านี้จึงทำให้แรงงานถูกชักจูง หวานล่อม ล่อลวง หรือโน้มน้าวให้เข้าสู่ธุรกิจขายบริการทางเพศในท้ายที่สุด โดยกรณีผู้หญิงลาวเหล่านี้เป็นการอาศัย “ช่องโหว่” ทางกฎหมายของนายจ้างในธุรกิจบริการทางเพศ เนื่องจากนิยามความเป็น “ทาสสมัยใหม่” หรือ “การค้ามนุษย์” ตามกฎหมายโดยทั่วไป มักจะมองว่าเป็นเรื่องของการล่อลวงหรือบีบบังคับอย่างชัดเจน ทำให้หญิงลาวที่ถูก “บีบบังคับทางอ้อม” จากเงื่อนไขสภาพการทำงานที่ย่ำแย่ (ทำงานแล้วได้รับค่าตอบแทนต่ำจนไม่สามารถดำรงชีพได้) กลับถูกมองว่ามีความผิดในฐานะค้าประเวณีและลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย แทนที่จะถูกมองว่าตกเป็น “ทาสทางเพศ” ของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ซึ่งสอดคล้องกับงานของ เนตรดาว เถาฉวิล (2549) ที่พบว่า มี

การปรับเปลี่ยนรูปแบบของการจัดหาผู้หญิงลาว จากการใช้นายหน้ามืออาชีพมาเป็นการใช้คนลาวที่คุ้นเคย ซึ่งมีความสัมพันธ์ในฐานะเครือญาติ เพื่อน หรือคนรู้จัก ทำให้สามารถสร้างความไว้วางใจกับผู้หญิงได้ดีกว่า ทำให้นายหน้าสามารถชักชวนให้หญิงลาวเดินทางข้ามแดนโดยไม่จำเป็นต้องใช้การบีบบังคับ นายหน้ามักให้คำมั่นสัญญากับผู้หญิงลาวว่าจะได้ทำงานที่ดี มีรายได้สูง และเป็นงานที่ไม่เกี่ยวกับธุรกิจทางเพศ เช่น พนักงานเสิร์ฟ พนักงานขายของ เป็นต้น แต่เมื่อทำงานจริงแล้วกับถูกนายหน้าพาไปทำงานในร้านคาราโอเกะ ซึ่งไม่มีค่าตอบแทนในการทำงาน แต่สาวลาวต้องหารายได้เองจากเงินค่าทิป ค่านั่งโต๊ะกับลูกค้า ซึ่งไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้ และในท้ายที่สุดต้องทำงานขายบริการทางเพศ

ผลจากการศึกษายังพบว่า ลักษณะของแรงงานข้ามชาติลาวที่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ต้องการ มีลักษณะดังต่อไปนี้

มีฐานะยากจนจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ความยากจนเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทประชากรมากกว่า 1 ใน 3 ใน สปป. ลาว จัดได้ว่าเป็นคนยากจน ซึ่งส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในชนบทและมักประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอนจากปัญหาการว่างงานตามฤดูกาล จากรายงานการประเมินความยากจนของศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้ไม่ถึงกับอดอยากอาหาร เนื่องจากยังพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติจากป่าไม้ได้ แต่ปัจจุบันการพึ่งพาป่าไม้เริ่มเป็นหนทางที่ไม่ยั่งยืน เนื่องจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดลงของผลผลิตจากป่าไม้และสัตว์น้ำ ทำให้ประชาชนต้องตกอยู่ในภาวะความยากจน ซึ่งนอกจากมีแนวโน้มสูงขึ้นแล้ว ยังก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ทั้งนี้การกระจายตัวของความยากจน สามารถวัดได้ในเชิงพื้นที่ภูมิศาสตร์ระหว่างชนบทกับเมือง สภาวะความยากจนในชนบทมีมากกว่าในเมือง โดยผู้ที่อยู่ในเมืองหลวงจะมีรายได้สูงมากกว่าในพื้นที่ชนบทด้วยกัน ดังเช่นใน สปป.ลาว อัตราส่วนคนจนในพื้นที่ที่ไม่มีถนนเข้าถึง มีสูงกว่าพื้นที่ในเขตเดียวกันที่มีถนนเข้าถึงอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตามการกระจายตัวดังกล่าวได้สะท้อนออกมาให้เห็นในรูปของความไม่เพียงพอของสาธารณูปโภค ภาวะมลพิษ และการเพิ่มขึ้นของชุมชนแออัด ซึ่งนำไปสู่การกระจุกตัวและความทันสมัยที่มีต้นทุนสูง (สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2556) อันเป็นผลสืบเนื่องจากการกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยมเสรีจากประเทศตะวันตก

นอกจากนี้ ในปัจจุบันเกษตรกรชาวลาวส่วนใหญ่ยังมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรได้เทียบเท่ากับมาตรฐานโลกค่อนข้างน้อย ขณะที่งบประมาณช่วยเหลือจากภาครัฐยังขาดแคลน แต่มีนักธุรกิจต่างชาติให้ความสนใจเข้าไปลงทุนด้านการเกษตรมากขึ้น เพราะ สปป. ลาว ยังมีพื้นที่ว่างเปล่าเหลืออยู่มาก จึงเป็นปัจจัยทำให้รัฐบาลเล็งเห็นถึงความสำคัญของภาคเกษตร และเปิดรับทุนจากนอกประเทศมากขึ้นเพื่อสร้างโอกาสให้แก่คนท้องถิ่น จากเดิมภาคเกษตรจะเป็นรูปแบบของการให้สัมปทาน (Concessions) แก่ผู้ลงทุนต่างชาติในการเช่าพื้นที่เพาะปลูกพืชได้หลายชนิด ได้แก่ ยางพารา อ้อย กัญชง และมันสำปะหลัง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วิถีเดิมนี้อาจช่วยในเรื่องของการจ้างงานเพียงอย่างเดียว แต่เกษตรกรยังมีความเสี่ยงไม่มีตลาดมารับ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้จัดตั้งโครงการ "เกษตรพันธสัญญา" (Contract Farming) คือการเพาะปลูกพืชหรือการเลี้ยงปศุสัตว์ที่มีการทำสัญญาซื้อขายกันล่วงหน้าระหว่างเอกชนผู้รับซื้อและเกษตรกร โดยผู้รับซื้อจะให้หรือขายปัจจัยการผลิต อาทิ เมล็ดพันธุ์และปุ๋ย พร้อมกำหนดราคาประกันรับซื้อ แต่ปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นใน สปป.

ลาว คือ การที่ผู้ทำสัญญาทั้งสองฝ่ายตกลงจะรับซื้อเฉพาะผลผลิตเท่านั้น แต่ไม่มีการกำหนดราคาประกันเพื่อลดความเสี่ยงอันเกิดจากความผันผวนของราคาผลผลิต ยกตัวอย่างเช่น ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความผันผวนทางราคาสูง โดยปัญหาที่เกิดขึ้นและปรากฏชัดหลังจากราคายางพาราในตลาดโลกตกต่ำ คือ ราคายางพาราไม่คุ้มค่าต่อต้นทุนการผลิต จึงเห็นได้ว่า สปป. ลาว กำลังเผชิญกับความล้มเหลวของการส่งเสริมระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งเกิดขึ้นจากการตกต่ำของราคาและปริมาณผลผลิต โดยรัฐบาลไม่อาจรับประกันอัตราผลตอบแทนราคาให้กับเกษตรกรชาวลาวยุคใหม่ ทั้งยังไม่สามารถชักจูงให้นายทุนซื้อผลผลิตในราคาที่ตกลงไว้ได้ เกษตรกรชาวลาวยุคใหม่ต้องเผชิญกับปัญหาการขาดทุน ไม่มีเงินที่จะจ่ายหนี้และดอกเบี้ยให้แก่ นายทุน ปัญหาสำคัญที่ตามมาคือต้องสูญเสียที่ดินทำกินให้กับนายทุน โดยเฉพาะกับนักธุรกิจจีนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรถูกบังคับทางอ้อมให้เข้าร่วมโครงการ เนื่องจากรัฐบาลไม่มีทุนเพียงพอ จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรชาวลาวยุคใหม่ มีลักษณะการสะสมทุนแบบแรกเริ่ม (Primitive Accumulation) เป็นการสะสมความมั่งคั่งโดยนายทุนภายใต้วิธีการผลิตแบบทุนนิยม เกษตรกรรายย่อยถูกยึดแย่งที่ดินทำกิน ถูกแยกออกจากปัจจัยการผลิต ทำให้เกษตรกรเหล่านั้นต้องกลายมาเป็นกรรมกรชีพ (Proleterianization) ย้ายถิ่นเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทย ซึ่งอาจถูกล่อลวงจนถูกผลักเข้าสู่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ในท้ายที่สุด

มีการศึกษาน้อย เนื่องจากขาดโอกาสทางการศึกษา ส่งผลให้แรงงานต้องออกมาหางานทำและถูกจัดเป็นแรงงานระดับล่าง เนื่องจากไม่มีความรู้ความสามารถรวมทั้งทักษะที่จำเป็นต่อการทำงาน ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการที่พ่อแม่มีฐานะยากจน และมองไม่เห็นว่าการศึกษาคือช่องทางของการพัฒนารายได้และคุณภาพชีวิตคนในครอบครัว แต่กลับมองว่าหากส่งเสียให้บุตรหลานศึกษาต่อจะส่งผลให้สูญเสียรายได้จากการทำงานในขณะที่เล่าเรียน

ต้องการงานที่มีรายได้สูง เป็นผลสืบเนื่องมาจากความยากจน ไม่มีงานทำ มีหนี้สินทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ยากลำบาก จึงมีความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ต้องการงานที่ให้ผลตอบแทนสูง ประกอบกับการศึกษาน้อยและไม่เคยมีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นฐานมาก่อน จึงเสี่ยงต่อการถูกชักจูง โน้มน้าว และหลอกลวงจากนายหน้าได้ง่าย โดยใช้คำพูดที่ว่า “งานสบาย รายได้ดี” เป็นสิ่งล่อใจ

เป็นเด็กอายุน้อย เนื่องจากเด็กโดยเฉพาะเด็กผู้หญิงขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” สามารถควบคุมแรงงานเหล่านี้ได้ง่าย รวมทั้งเด็กไม่กล้าเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย เนื่องจากขาดวุฒิภาวะและประสบการณ์ในการทำงาน

ตารางที่ 1 ลักษณะ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

กรณีศึกษา	ลักษณะ “ทาสสมัยใหม่”	คุณลักษณะที่ต้องการ					ความต้องการงานที่มีรายได้สูง
		เพศ	สถานภาพทางเศรษฐกิจ	อาชีพเดิม	อายุ	การศึกษา	
1	แรงงานทาส	ชาย	ยากจน	ทำไร่ทำนา	23	ป.1	ต้องการมาก
2	แรงงานทาส	ชาย	ยากจน	ทำไร่ทำนา	21	ม.4	ต้องการมาก
3	แรงงานทาส	ชาย	ยากจน	ไม่ได้ทำงาน	15	ม.2	ต้องการมาก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กรณีศึกษา	ลักษณะ “ทาสสมัยใหม่”	คุณลักษณะที่ต้องการ					
		เพศ	สถานภาพทางเศรษฐกิจ	อาชีพเดิม	อายุ	การศึกษา	ความต้องการงานที่มีรายได้สูง
4	แรงงานทาส	ชาย	ยากจน	ทำไร่ทำนา	37	ม.3	ต้องการมาก
5	การใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส	หญิง	พออยู่พอกิน	ไม่ได้ทำงาน	12	ป.5	ต้องการปานกลาง
6	แรงงานทาส และทาสทางเพศ	หญิง	ยากจน	ทำไร่ทำนา	16	ป.5	ต้องการมาก
7	แรงงานทาส และทาสทางเพศ	หญิง	ยากจน	ทำไร่ทำนา	16	ป.5	ต้องการมาก
8	ทาสทางเพศ	หญิง	ยากจน	ทำไร่ทำนา	14	ป.3	ต้องการมาก
9	แรงงานทาส	หญิง	ยากจน	หาของป่า	16	ป.4	สูง
10	ทาสทางเพศ	หญิง	ยากจน	หาของป่า/เก็บขยะขาย	17	ป.5	สูง

1.2 การสรรหา “ทาสสมัยใหม่” พบว่า โดยส่วนใหญ่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” จะใช้วิธีการหลอกลวงให้หลงเชื่อโดยใช้คำจ้างและผลตอบแทนเป็นสิ่งล่อใจ หรือหลอกลวงลักษณะงานที่ทำว่าเป็น “งานสบาย” ซึ่งไม่ตรงกับความเป็นจริง โดยอาศัยนายหน้าที่เป็นคนใกล้ชิดหรือคนรู้จักทำหน้าที่ติดต่อ ชักชวน ใช้กลอุบายล่อลวงและนำพาแรงงานชาวลาวมาส่งต่อให้กับผู้นำพาต่อไป ดังนั้นแรงงานข้ามชาติลาวที่เดินทางมาด้วยความ “สมัครใจ” ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการถูกหลอกลวงดั่งที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง

ตารางที่ 2 การสรรหา “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

วิธีการสรรหา	กรณีศึกษาที่									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
หลอกลวงว่างานที่ทำเป็นงานสบาย	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-
หลอกลวงว่าได้ค่าจ้างสูง	✓	✓	-	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓
หลอกลวงลักษณะงานที่ทำ	-	-	✓	-	-	-	✓	✓	-	✓
ลักพาตัว	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-

1.3 การควบคุม “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1.3.1 การควบคุมทางกายภาพ (Physical control) ได้แก่ ทำร้ายร่างกาย เช่น ทบตี ใช้อาวุธกรีดแทง ฟัน โขย เป็นต้น การทรมาน เช่น ใช้น้ำหรือจี้ตามร่างกาย ใช้น้ำเกลือราดบาดแผล เป็นต้น การจำกัดเสรีภาพทางร่างกาย เช่น ไขโซ่หรือเชือกล่าม การคุมขัง เป็นต้น

1.3.2 การควบคุมที่มีผลต่อสภาพจิตใจ (Psychological control) ได้แก่ การข่มขู่ คุกคามว่าจะทำร้ายคนใกล้ชิดและคนในครอบครัว การโกหก หลอกหลวง และการพูดจาถูกเหยียดหยามเพื่อให้ได้รับความอับอาย เป็นต้น

1.3.3 การควบคุมอื่น ๆ (Other controls) ได้แก่ ยึดเอกสารสำคัญ ไม่จ่ายค่าจ้างตามกำหนด ถูกทำให้เป็นหนี้ เปลี่ยนเส้นทางการเดินทางเพื่อทำให้สับสน การคอยจับตาดูการเคลื่อนไหวไม่ให้หลบหนี และถูกทำให้ติดยาเสพติด เป็นต้น

ตารางที่ 3 การควบคุม “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

การควบคุม		กรณีศึกษาที่									
ลักษณะ	ประเภท	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
คุมขัง/กักบริเวณ	กายภาพ	✓	-	✓	-	✓	-	-	-	✓	✓
ถูกทำให้เป็นหนี้	อื่น ๆ	✓	-	✓	✓	-	-	-	✓	-	✓
ทำให้อับอาย	จิตใจ	-	-	-	-	-	✓	✓	-	-	-
พูดจาข่มขู่/ทำให้หวาดกลัว	จิตใจ	✓	-	✓	✓	✓	-	-	✓	✓	✓
ทำร้ายร่างกาย	กายภาพ	✓	-	✓	✓	✓	-	-	✓	-	✓
ใช้ยาเสพติด	อื่น ๆ	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-
ยึดเงิน/ยึดเอกสารสำคัญ	อื่น ๆ	-	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	✓
คอยจับตาดู	อื่น ๆ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ข่มขู่ทำร้ายคนในครอบครัว	จิตใจ	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-
ทำให้สับสนจำอะไรไม่ได้	อื่น ๆ	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-
ไม่จ่ายค่าจ้างตามกำหนด	อื่น ๆ	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

1.4 การขูดรีด “ทาสสมัยใหม่” พบว่า โดยส่วนใหญ่มักใช้วิธีการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์ (Absolute Surplus Value) อาทิ การบีบบังคับทำงานอย่างหนัก ต่อเนื่อง และมีระยะเวลาการทำงานยาวนาน ไม่จ่ายค่าจ้างตามที่ตกลงไว้ ไม่มีการทำสัญญาจ้างที่ระบุเงื่อนไขการทำงานที่ชัดเจน และไม่มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม เป็นต้น เนื่องจากนายจ้างอาศัยกลไกการควบคุมที่กล่าวมาข้างต้นบีบบังคับ “ทาสสมัยใหม่” ให้ทำงานตามความต้องการ เพื่อขูดรีดเชิงเศรษฐกิจโดยการสร้างและยึดแย่งมูลค่าส่วนเกินจาก “ทาสสมัยใหม่” มาเป็นของตนเองให้ได้มากที่สุด ซึ่งนำไปสู่การสะสมทุน (Capital Accumulation) ภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีในปัจจุบัน

ตารางที่ 4 ลักษณะการทุจริต “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

ลักษณะการทุจริต	กรณีศึกษาที่									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ปีบบังคับทำงานอย่างหนัก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ไม่จ่ายค่าจ้างตามที่ตกลงไว้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ถูกหลอกลวงเรื่องลักษณะงานที่ทำ	✓	-	✓	-	-	✓	✓	✓	-	✓
ไม่มีการทำสัญญาจ้างที่ชัดเจน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ที่พักอาศัยมีสภาพที่เลวร้าย	✓	-	✓	-	-	-	-	-	✓	-
ไม่มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

2. กระบวนการเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

เป็นการศึกษากระบวนการที่ทำให้แรงงานลาวถูกผลักดันกลายเป็นเหยื่อของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 มิติ คือ 1) มิติของผู้กระทำการ (Actors) เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” และ 2) มิติเชิงโครงสร้าง (Structure) เป็นปัจจัยเชิงระบบที่มีความสัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่”

2.1 มิติของผู้กระทำการ (Actors)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ สามารถระบุผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวได้ดังต่อไปนี้

2.1.1 เจ้าของกิจการ เป็นผู้รับแรงงานเพื่อแสวงหาประโยชน์และทุจริตแรงงานให้ทำงานอย่างหนักเยี่ยงทาส เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับธุรกิจของตนเอง โดยเจ้าของกิจการเปรียบเสมือนนายทุนที่ให้การสนับสนุนทางการเงิน ประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริตเพื่อความสะดวกในการทำธุรกิจนอกกฎหมาย โดยเจ้าของกิจการจะเป็นคนแจ้งจำนวนแรงงานที่ต้องการกับนายหน้า เพื่อแสวงหาแรงงานมาใช้ในการทุจริตเชิงเศรษฐกิจ

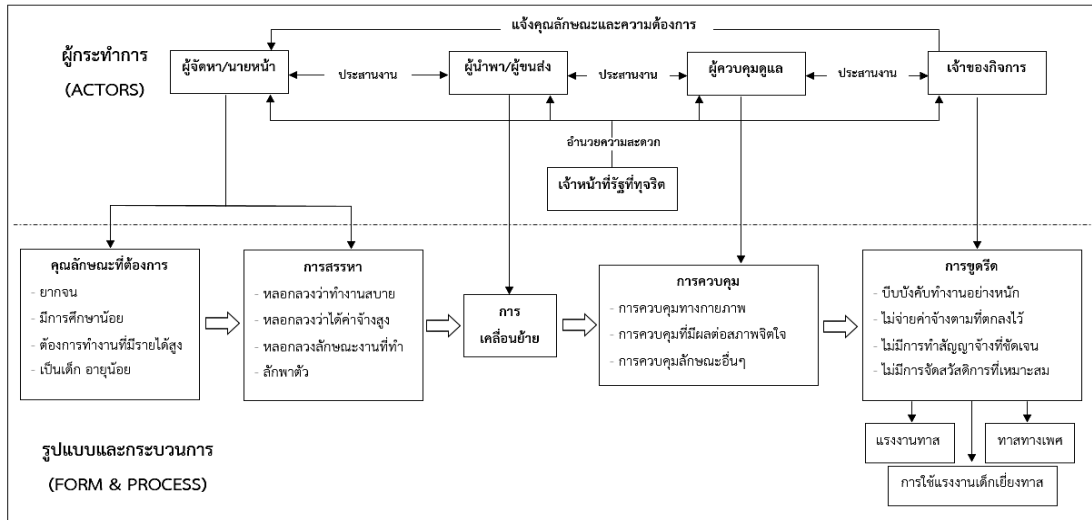
2.1.2 ผู้จัดการ/นายหน้า เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อชักชวนแรงงานลาวโดยใช้กลยุทธ์ล่อลวงให้หลงเชื่อมาทำงานในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนใกล้ชิดหรือคนในพื้นที่ของผู้เสียหาย

2.1.3 ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง เป็นผู้ที่ทำหน้าที่รับแรงงานจากนายหน้าไปส่งยังนายจ้างหรือเจ้าของกิจการที่อยู่ในประเทศไทย ซึ่งจะมีการนัดหมายถึงจุดในการรับส่งและมีการกระจายแรงงานออกไปในแต่ละพื้นที่ บางครั้งจะมีการรับส่งกันเป็นทอด ๆ ขึ้นอยู่กับระยะทางของจุดหมายปลายทาง

2.1.4 ผู้ควบคุมดูแล เป็นผู้ที่ทำหน้าที่คอยควบคุม สอดส่อง และดูแลแรงงานให้ทำงานโดยใช้วิธีการต่าง ๆ แทนเจ้าของกิจการ และจะคอยกีดกันไม่ให้แรงงานหลบหนี

2.1.5 เจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต เป็นผู้ใช้อำนาจหรือสถานภาพของตนเองเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ซึ่งจะทำการเรียกรับสินบนหรือช่วยเป็นการตอบแทน

การศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative method) สามารถสังเคราะห์และยกระดับให้เป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่ตีพื้นที่ (grounded theory) ว่าด้วยกระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ทฤษฎีตีพื้นที่ที่ว่าด้วยกระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

2. มิติเชิงโครงสร้าง (Structure)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถระบุปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวได้ดังต่อไปนี้

2.1 กองทัพสำรองของแรงงานข้ามชาติ มีข้อมูลเกี่ยวกับตัวเลขทางสถิติที่บ่งชี้ถึงการอพยพของแรงงานข้ามชาติลาวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา โดยส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นนอกกฎหมาย สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UN Office on Drugs and Crime: UNODC) ประเมินการว่าโดยเฉลี่ยแล้วมีคนลักลอบนำเข้าแรงงานข้ามชาติจากประเทศลาวประมาณ 44,000 รายในแต่ละปี และแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ชี้ให้เห็นว่ามีจำนวนระหว่าง 32,792 ถึง 110,854 คน ของแรงงานข้ามชาติลาวที่เป็นแรงงานนอกระบบและทำงานในประเทศไทย (Office on Drugs and Crime & Thailand Institute of Justice, 2017) เมื่อพิจารณาถึงจำนวนแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” พบว่า ในปี พ.ศ. 2553 สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองแห่งประเทศไทยพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่จากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ทำการสัมภาษณ์และคัดกรองผู้อพยพนอกกฎหมาย จำนวน 371,456 คน ในบรรดาผู้อพยพนั้นมีเพียง 79 ราย ที่ถูกระบุว่าเป็นผู้มีศักยภาพที่จะตกเป็นเหยื่อขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” และในปี 2555 ได้ทำการสำรวจอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้วิธีการรูปแบบเดิม ซึ่งมีผู้สัมภาษณ์แรงงานลาวจำนวน 397,167 ราย ระบุว่าผู้เสียหายจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 34 ราย ซึ่งประกอบด้วยชาย 9 คน หญิง 11 คน เด็กชาย 5 คนและเด็กหญิง 9 คน โดยข้อมูลเหล่านี้ทางสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice: TIJ) มองว่าเป็นข้อมูลที่อาจไม่ได้สะท้อนถึงจำนวนแรงงานลาวที่ถูกนำไปเป็น

“ทาสสมัยใหม่” อย่างแท้จริง แต่แสดงให้เห็นว่ามีจำนวนน้อยที่ตกเป็นเหยื่อจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” และได้รับการช่วยเหลือถูกส่งกลับประเทศบ้านเกิดของตน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่ของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจะเป็นผู้หญิงและเด็ก โดยตัวเลขจากเจ้าหน้าที่ของ สปป. ลาว พบว่าในปี 2551 ได้มีการสืบสวนคดีเกี่ยวกับการค้า “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 38 ราย โดยจำแนกเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหา 23 ราย และผู้เสียหาย 49 ราย ในปี พ.ศ. 2552 มีคดีเพิ่มขึ้นเป็น 177 รายโดยจำแนกเป็นคดีผู้ต้องหาทั้งหมด 74 ราย และผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ 103 ราย (Office on Drugs and Crime & Thailand Institute of Justice, 2017) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแนวโน้มความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าจำนวนแรงงานลาวที่อพยพเข้ามาทำงานในประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับจำนวนผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของขบวนการ “ค้าทาสสมัยใหม่” ในทิศทางเดียวกัน

2.2 ระบบทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการกระจายรายได้และความมั่งคั่ง โดยระบบเศรษฐกิจส่วนใหญ่ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันทั่วโลกคือระบบทุนนิยม โดยปรัชญาของระบบนี้มุ่งเน้นให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเกือบทั้งหมดเป็นหน้าที่ของภาคเอกชนโดยที่รัฐมีหน้าที่ในการควบคุมดูแลและเฝ้าอำนวยความสะดวกให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคเอกชนขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น

ทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสะสมความมั่งคั่ง ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ ส่งผลให้แรงงานหรือชนชั้นล่างมีความยากจนลง และมีสภาพการดำรงชีวิตที่เลวร้าย (เมธีเอี่ยมวรา, 2549) สปป. ลาว แม้จะปกครองในระบอบสังคมนิยม แต่ก็ได้มีการเปิดประเทศเพื่อรับความช่วยเหลือจากนานาชาติ และเปิดให้มีการลงทุนจากต่างประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา ภายใต้โครงการจินตนาการใหม่ (New Economic Mechanism: NEM) ซึ่งมีการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อพัฒนาชนบทโดยใช้กลไกตลาด สปป. ลาว ปัจจุบันมีการใช้กฎหมายส่งเสริมว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุนปี พ.ศ. 2552 ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในชนบทค่อนข้างมาก แม้ที่ดินทั้งหมดเป็นของรัฐ แต่รัฐบาล สปป. ลาว เปิดโอกาสให้มีการสัมปทานเช่าที่ดินโดยนักลงทุนต่างชาติได้ยาวนานถึง 75 ปี การให้สัมปทานเช่าที่ดินในพื้นที่ขนาดใหญ่ของนักลงทุนจากต่างชาติทั้งจากเวียดนาม ไทย และจีน (สถานเอกอัครราชทูต ณ เวียงจันทน์ และสำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ณ เวียงจันทน์, 2553) ทำให้เกิดทับซ้อนและการแย่งยึดที่ดินของเกษตรกร รวมไปถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสร้างแหล่งพลังงานและเขื่อน ในนามของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็กำลังนำไปสู่การแย่งยึดที่ดินของเกษตรกรเช่นเดียวกัน

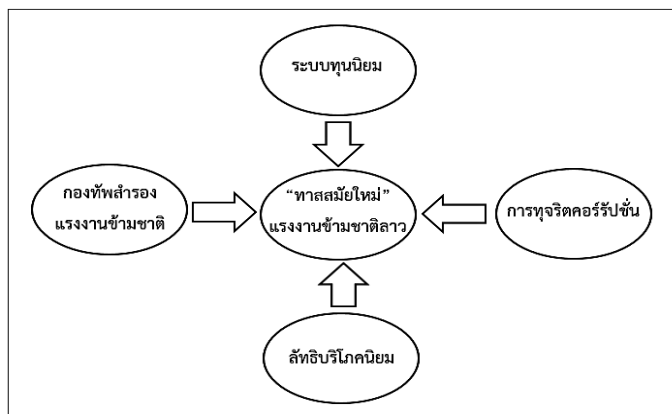
ผลพวงจากระบบเศรษฐกิจดังกล่าวนำมาซึ่งความยากจน เป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวเพื่อแสวงหาโอกาสในการทำงานและรายได้ที่ดี อย่างไรก็ตามแรงงานเหล่านี้โดยส่วนใหญ่ขาดโอกาสทางการศึกษา ขาดประสบการณ์ด้านการย้ายถิ่นฐาน จึงทำให้มีแรงงานบางส่วนตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่”

2.3 การทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสาเหตุประการสำคัญคือการหย่อนยานในการบังคับใช้กฎหมาย และปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่มีอย่างแพร่หลายในระบบบริหารราชการไทย พิจารณาได้จากรายงานสถานการณ์การค้า “ทาสสมัยใหม่” ประจำปี พ.ศ. 2560 พบว่า ปัญหาทุจริตและข้าราชการสมรู้ร่วมคิดยังคงเป็นอุปสรรคต่อ

ความพยายามปราบปรามการค้าทาส ในปี พ.ศ. 2559 รัฐบาลยื่นฟ้องทางอาญาเจ้าหน้าที่รัฐ 10 คน เทียบกับ 34 คนในปี พ.ศ. 2558 ทางการสอบสวนและตั้งข้อกล่าวหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ 10 นายที่ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนสมรู้ร่วมคิดในอาชญากรรมการค้ามนุษย์เพื่อธุรกิจทางเพศ เจ้าหน้าที่หนึ่งนายถูกสั่งให้ออกจากราชการ ส่วนอีกเก้านายยังคงอยู่ระหว่างการสอบสวนโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของภาครัฐ ในระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2560 ทางการสอบสวนเจ้าหน้าที่ตำรวจเพิ่มอีกหกนาย รวมถึงนักการเมืองท้องถิ่นหนึ่งคนที่ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนสมรู้ร่วมคิดในอาชญากรรมค้า “ทาสสมัยใหม่” นอกจากนี้ รัฐบาลยังเริ่มการสืบสวนที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงและตำรวจที่ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนสมรู้ร่วมคิดในการแสวงประโยชน์จากเด็กผ่านการค้า “ทาสสมัยใหม่” เพื่อธุรกิจทางเพศในจังหวัดหนึ่ง จากเจ้าหน้าที่รวม 34 คนที่ถูกสอบสวนเบื้องต้นเมื่อปี 2557 - 2558 มีสองคนถูกพิพากษาความผิดฐานค้า “ทาสสมัยใหม่” และอีกหนึ่งคนมีความผิดฐานเป็นผู้รับผิดชอบจัดหา ได้รับโทษจำคุก 36 ปี และจำคุก 16 ปี ปรับ 360,000 บาท (10,060 เหรียญสหรัฐ) และจำคุกสองปีหกเดือน ปรับ 75,000 บาท (2,100 เหรียญสหรัฐ) ตามลำดับ มีการยกฟ้องคดีของเจ้าหน้าที่หนึ่งคน และยังคงอยู่ระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาดำเนินคดีรวม 29 คน กระบวนการพิจารณาคดียังคงดำเนินอยู่สำหรับคดีเมื่อปี พ.ศ. 2558 ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐ 22 คน ซึ่งรวมถึงนายทหารชั้นผู้ใหญ่ นายหนึ่งและเจ้าหน้าที่อีกหลายคน ทั้งทหาร ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้า “ทาสสมัยใหม่” ทั้งนี้ ศาลแพ่งได้มีคำสั่งให้ยึดทรัพย์สินมูลค่า 11.1 ล้านบาท (310,320 เหรียญสหรัฐ) จากนายทหารคนดังกล่าวและนักการเมืองท้องถิ่นอีกหนึ่งคน (สถานทูตสหรัฐฯ และสถานกงสุลในประเทศไทย, 2560)

2.4 ลัทธิบริโภคนิยม เป็นแนวคิดที่เป็นผลพวงจากกระแสโลกาภิวัตน์ โดยที่ค่านิยมที่มีเงินตราเป็นตัวกำหนดถึงสถานะทางสังคมนั้น ได้แพร่กระจายออกไปอย่างกว้างขวางและเข้าถึงทั้งสังคมเมืองและชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบทนั้น หากครอบครัวใดที่มีฐานะทางการเงินที่ดี ก็จะได้รับความสะดวกสบายโดยไม่ได้คำนึงถึงว่าครอบครัวเหล่านั้นร่ำรวยมาได้อย่างไร (ศิบัติ นพประเสริฐ, 2553) ความคาดหวังของสังคมใน สปป. ลาว ที่ต้องการให้บุตรหลานแสดงบทบาท “ลูกที่ดี” มีอิทธิพลต่อการก้าวสู่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” เนื่องจากชาวลาวยอมรับว่าความสำเร็จของเพื่อนร่วมหมู่บ้านที่เดินทางกลับจากประเทศไทย ซึ่งสามารถปลูกบ้านหลังงามทันสมัย ซื้อมอเตอร์ไซด์ ซื้อมอเตอร์ไซด์หรือไถ่ถอนจำนองไร่นาให้แก่พ่อแม่ได้ กลายเป็นแรงดึงดูดใจให้วัยรุ่นชาวลาวคนอื่นให้เดินทางมาแสวงโชคในเมืองไทย และยังทำให้ครอบครัวสนับสนุนการเดินทางของลูกหลานตนเอง เนื่องจากรายได้ที่ส่งกลับมาสร้างความพึงพอใจให้กับครอบครัว (เนตรดาว เกาถวิล, 2549)

จากการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative method) สามารถสังเคราะห์และยกระดับให้เป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีติดพื้น (grounded theory) ว่าด้วยปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ทฤษฎีตีความที่ว่าด้วยปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ มีข้อค้นพบสำคัญที่นำมาอภิปรายผลเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความชัดเจน ดังต่อไปนี้

1. การศึกษารูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว พบว่า ลักษณะความเป็น “ทาสสมัยใหม่” สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ แรงงานทาส (Slave Labor) การใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส (Child Slavery) และทาสทางเพศ (Sexual Slavery) โดยคุณลักษณะของแรงงานที่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ต้องการคือ มีฐานะยากจน ต้องการงานที่ให้ผลตอบแทนสูง มีการศึกษาน้อย เป็นเด็กและอายุน้อย โดยส่วนใหญ่จะถูกผลักดันเข้าสู่ธุรกิจค้าประเวณีและการบังคับใช้แรงงานเยี่ยงทาส สอดคล้องกับรายงานของกองทุนเด็กแห่งสหประชาชาติ ที่ว่าในทุกปีมีผู้หญิงและเด็ก จำนวนประมาณ 1 – 2 ล้านราย ถูกส่งขายไปเป็นแรงงานเยี่ยงทาสทั่วโลก ในจำนวนดังกล่าวประมาณ 600,000–800,000 ราย ต้องเข้าสู่กระบวนการค้าประเวณี โดยภูมิภาคเอเชียเป็นแหล่งค้าทาสที่ใหญ่ที่สุดในโลก (The United Nations Children’s Fund: UNICEF อ้างถึงใน จรรย์วรรณ พุทธานุรักษ์, ชายไทย รักษาชาติ และณรัตน์ สมมสวัสดิ์, 2550) นอกจากนี้ลักษณะการใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส พบว่า กฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็กมี “ช่องโหว่” บางประการที่ทำให้เกิดความคลุมเครือในการระบุความเป็น “ทาสสมัยใหม่” กล่าวคือ การคุ้มครองการใช้แรงงานเด็กตามกฎหมายให้ความสำคัญกับอายุของเด็กที่ถูกจ้างทำงานเป็นสำคัญ โดยเน้นความหมายของการทำงานแลกค่าจ้างหรือค่าตอบแทนของเด็ก แต่ละเลยความสำคัญกับสภาพแวดล้อมในการทำงานหรือเงื่อนไขการจ้างงาน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้สำคัญของการใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส เช่น การละเมิดสิทธิ ถูกใช้ความรุนแรง ถูกเอารัดเอาเปรียบ หลอกลวง และถูกใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต (2555) ที่ให้ทัศนะว่า การใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย เกิดจากเด็กที่เข้าสู่ตลาดแรงงานเป็น “เด็กด้อยอำนาจ” กล่าวคือ เป็นเด็กที่ต้องยอมตกเป็นเบี้ยล่างของคนกลุ่มใหญ่ที่คอยขูดรีดจากการใช้แรงงาน จนกลายเป็นคนที่ไม่มีตำแหน่งแห่งที่ในสังคม ซึ่งถือว่าเป็นการลดคุณค่าความเป็นมนุษย์

ทาสทางเพศ เป็นอีกลักษณะของการเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่มีความคลุมเครือทางตัวบทกฎหมาย เนื่องจากประเด็นข้อถกเถียงเกี่ยวกับ “ความสมัครใจ” ของผู้หญิงที่มีอายุมากกว่า 18 ปี โดยส่วนใหญ่มองว่าเป็นความตั้งใจของตัวแรงงานเอง แต่จากการศึกษา พบว่า มีหญิงลาวบางรายเดินทางข้ามพรมแดนมายังประเทศไทยโดยสมัครใจเพื่อทำงานอื่น แต่ตกอยู่ในสภาพเงื่อนไขที่ “บีบบังคับทางอ้อม” จากเงื่อนไขสภาพการทำงานที่ย่ำแย่ จนถูกชักจูง หวานล่อมให้เข้าสู่ธุรกิจขายบริการทางเพศ แต่ทางกฎหมายกลับมองว่ามีความผิดฐานค้าประเวณีและลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย แทนที่จะถูกมองว่าตกเป็น “ทาสทางเพศ” ของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เนตรดาว เถาถวิล (2549) ที่พบว่า นายหน้าใช้การ “ล่อลวงอย่างแนบเนียน” ในการชักชวนให้หญิงลาวเดินทางข้ามแดนโดยไม่จำเป็นต้องใช้การบีบบังคับ โดยให้คำมั่นสัญญาว่าจะได้ทำงานที่ดี มีรายได้สูง และเป็นงานที่ไม่เกี่ยวกับธุรกิจทางเพศ แต่เมื่อทำงานจริงแล้ว ปรากฏว่าต้องทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ต้องหารายได้เองจากวิธีการอื่น เช่น เงินค่าทิปจากลูกค้า ซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ และในท้ายที่สุดต้องทำงานค้าประเวณีเพื่อความอยู่รอดของตนเอง

2. การศึกษากระบวนการเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว พบว่า มิติของผู้กระทำการ (Actors) จำแนกได้เป็น 5 ส่วน ได้แก่ เจ้าของกิจการ ผู้จัดการ/นายหน้า ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง ผู้ควบคุมดูแล และเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต โดยผู้ร่วมในขบวนการดังกล่าวจะทำหน้าที่สอดประสานกันเป็นเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” นับเป็นหนึ่งในธุรกิจผิดกฎหมายที่เป็นผลพวงของกระแสโลกาภิวัตน์และเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีที่เน้นบริโภคนิยมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และขยายความแตกต่างทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคของโลกให้เพิ่มสูงขึ้น ด้วยสภาพแวดล้อมโอกาสของคนระดับล่าง โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติที่ตกอยู่ในสภาพที่ถูกเอารัดเอาเปรียบและมีทางเลือกอันจำกัดในประเทศภูมิลำเนาของตนเอง สอดคล้องกับงานของ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ (2556) พบว่า ปัญหาการค้า “ทาสสมัยใหม่” ในประเทศไทยมีความรุนแรงเนื่องจากเครือข่ายการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการทำงานจากเดิมที่มีลักษณะ “ต่างคนต่างทำ” พัฒนามาเป็นเครือข่ายที่ซับซ้อน มีการจัดการที่ดี และให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ผู้กระทำการในขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ที่ได้จากการศึกษา มีความคล้ายคลึงกับงานของ Icduygu and Toktas (2002) ที่กล่าวถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญในขบวนการค้าทาสสมัยใหม่ คือ ผู้จัดการเงิน/นายทุน (Arranger/Investor) ผู้จัดการ (Recruiter) ผู้ขนส่ง (Transporter) เจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต (Corrupt public officials) ผู้ให้ข้อมูล (Informers) คนนำทางและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Guides and crew member) ผู้ควบคุม (Enforcer) ผู้สนับสนุนและผู้เชี่ยวชาญ (Support staff and specialists) ผู้เก็บหนี้ (Debt collectors) และผู้เคลื่อนย้ายเงิน (Money movers)

มิติเชิงโครงสร้าง (Structure) ที่เอื้อต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่ค้นพบจากการศึกษามีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ คือ กองทัพสำรองของแรงงานข้ามชาติ ระบบทุนนิยม การทุจริตคอร์รัปชัน และลัทธิบริโภคนิยม โดยข้อค้นพบสำคัญจากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการขยายทฤษฎีความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของ Bale (1999) โดยผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า “ลัทธิบริโภคนิยม” เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เร่งก่อให้เกิด “ทาสสมัยใหม่” มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผลพวงจากกระแสโลกาภิวัตน์และอิทธิพลระบบทุนนิยมเสรี ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบความเชื่อและความคิดของคนในสังคม สปป. ลาว หันมาวัดค่าของมนุษย์จากวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สินเงินทอง

มากกว่าจิตใจ เป็นเหตุให้หลายคนต้องดิ้นรนแสวงหาเงินทองโดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติลาวที่ต้องการยกฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง รวมทั้งต้องการชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายและความทันสมัย จึงมีความเสี่ยงที่จะถูกล่อลวง ชักจูง และโน้มน้าวจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้โดยง่าย สอดคล้องกับงานของ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ (2556) ที่อธิบายว่า วัฒนธรรมค่านิยม และทัศนคติ เป็นปัจจัยผลักดันสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” และสอดคล้องกับแนวคิดของ ศิบัติ นพประเสริฐ (2553) ให้ทัศนะว่า แนวคิดบริโภคนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ผู้หญิงและเด็กเข้าสู่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่”

ข้อเสนอแนะ

1. การวิจัยพบว่า กฎหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้า “ทาสสมัยใหม่” ของประเทศไทยในปัจจุบันมี “ช่องโหว่” เนื่องจากการนิยามความเป็นทาสในทางกฎหมายนั้น อาจมีการระบุถึงค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งค่านิยมเหล่านั้นอาจมีความหมายครอบคลุมไปถึงการกระทำต่าง ๆ ที่ค่านิยมอื่น ๆ ไม่ได้ครอบคลุมถึงการกระทำนั้น ๆ หรือในทางตรงกันข้าม ค่านิยมหนึ่ง ๆ ก็อาจจะไม่ได้มีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงการกระทำที่อีกนิยามหนึ่งได้กล่าวถึง ดังนั้น ในการพิจารณาระบุความเป็น “ทาสสมัยใหม่” แม้ว่าจะมีค่านิยมที่มีความหมายครอบคลุมมากที่สุดแล้วในปัจจุบัน แต่ก็ควรนำค่านิยมอื่น ๆ มาประกอบการพิจารณาถึงความหมายของความเป็นทาสด้วย เพื่อที่ว่าจะได้เป็นการรับรู้และเข้าใจถึงรูปแบบของความเป็นทาสประเภทต่าง ๆ ได้กว้างขวางและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังนี้

1.1 ปรับกฎหมายให้สอดคล้องกับบริบทความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ให้มีความหมายครอบคลุมมากยิ่งขึ้นโดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขการทำงานที่เลวร้ายของแรงงานเป็นสำคัญ เพื่อปิด “ช่องโหว่” ทางกฎหมายที่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ใช้ในการสร้างผลประโยชน์และชุดรีดทางเศรษฐกิจจากแรงงานข้ามชาติ

1.2 ปรับกฎหมายเพื่อลด “ช่องว่าง” ทางข้อกฎหมายที่เอื้อให้คนบางกลุ่มเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ

1.3 เสริมสร้างองค์ความรู้ทางกฎหมายแก่เจ้าหน้าที่รัฐผู้มีส่วนที่รับผิดชอบโดยตรงในการขับเคลื่อนกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเป็น “ทาสสมัยใหม่” เช่น การจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับนิยามความหมายของ “ทาสสมัยใหม่” ตลอดจนกระบวนการทำงานเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหา ช่วยเหลือ และเยียวยาเหยื่อการค้า “ทาสสมัยใหม่” อย่างเป็นระบบ

1.4 สร้างความรู้ความเข้าใจทางกฎหมายและสิทธิแรงงานให้กับผู้ประกอบการ นายจ้าง และองค์กรธุรกิจ เพื่อช่วยกันดูแลแรงงานข้ามชาติ ไม่เอารัดเอาเปรียบแรงงาน และมองแรงงานข้ามชาติในฐานะ “เพื่อนมนุษย์” มิใช่ “เครื่องจักร” ในการประกอบธุรกิจ

2. การวิจัยพบว่า การทุจริตและคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการรับสินบน รับส่วย และความหย่อนยานในการบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้นควรเข้มงวดและเอาจริงเอาจังกับเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนพัวพันและเกี่ยวข้องกับขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” มีแนวทางในการแก้ไขดังนี้

2.1 มีมาตรการในการเอาผิดกับเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนพัวพันและเกี่ยวข้องกับขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” อย่างจริงจัง โดยการเพิ่มบทลงโทษและการตรวจสอบอย่างเข้มงวด

2.2 สร้างความโปร่งใสในเชิงปฏิบัติ ด้วยการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบการดำเนินงานจากภายนอกมากยิ่งขึ้น

3. ปัญหาการค้า “ทาสสมัยใหม่” มีความเชื่อมโยงกับการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติอย่างชัดเจนและเป็นปัญหาระดับนานาชาติ ดังนั้นภาครัฐควรประสานความร่วมมือกับประเทศที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะประเทศต้นทางที่เป็นผู้ส่งออกแรงงาน เพื่อกำหนดมาตรการและกลไกในการสร้างกระบวนการย้ายถิ่นข้ามชาติที่ปลอดภัยในการจัดส่งแรงงานระหว่างประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาการย้ายถิ่นที่อาศัยระบบนายหน้า ซึ่งเป็นระบบที่มีความเสี่ยงสูงและอาจถูกชักจูง หลอกลวง โฉมหน้า จนถูกผลักดันเข้าสู่กระบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” โดยมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

3.1 สร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในภูมิภาคในการสร้างบรรทัดฐานการแก้ไขปัญหา “ทาสสมัยใหม่” ระดับนานาชาติ ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างตรงไปตรงมา และนำไปสู่การพัฒนานโยบายและกลไกที่เกี่ยวข้องในระดับภูมิภาคในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

3.2 จัดทำระบบฐานข้อมูล “ทาสสมัยใหม่” ระดับนานาชาติ ครอบคลุมในเรื่องของสถานการณ์ปัญหา “ทาสสมัยใหม่” ในแต่ละประเทศ เพื่อเป็นการเฝ้าระวังปัญหา ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติที่แตกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เป็นปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นสารสนเทศในการกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

4. การวิจัยพบว่า “ลัทธิบริโภคนิยม” เป็นปัจจัยสำคัญที่เร่งก่อให้เกิดความเป็น “ทาสสมัยใหม่” เกิดจากการครอบงำทางความคิดที่ฝังแน่นอยู่ในสังคม ซึ่งเป็นผลพวงจากกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยมเสรี ดังนั้นองค์กรภาครัฐ เอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรร่วมมือกันเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และแนวคิดดังกล่าวของผู้คนในสังคม ให้หันมายึดหลักของความมีเหตุผล ความจำเป็น และความพอเพียงในการใช้ชีวิต ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

4.1 ควรรณรงค์เพื่อปลูกฝังแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ผ่านโครงสร้างสถาบันทางสังคมด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา และศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัว ให้รู้จักการใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย โดยผู้ใหญ่ควรทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน ให้เล็งเห็นประโยชน์หรือความสำคัญของการได้มาซึ่งวัตถุนั้น ๆ โดยยึดหลักแห่งความมีเหตุผลและความพอดี

4.2 ในปัจจุบันสื่อสังคม (Social media) มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นสื่อที่เปรียบเสมือน “ดาบสองคม” มีการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ โดยไม่ผ่านการคัดกรอง จึงทำให้บางครั้งมีการนำเสนอพฤติกรรมเชิงลบและอาจนำไปสู่พฤติกรรมเลียนแบบได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จัดว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงและมีโอกาสถูกครอบงำทางความคิดได้โดยง่าย ดังนั้นควรรณรงค์ส่งเสริมการใช้สื่อสังคมอย่างถูกวิธี ให้รู้จักการคัดกรองข้อมูล รับแต่ข้อมูลข่าวสารเชิงบวก สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ และรู้จักการแบ่งเวลา ไม่เสพติดการใช้สื่อสังคมมากเกินไป

ความจำเป็น เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีภูมิคุ้มกันทางความคิด ไม่ถูกครอบงำ หลอกลวง และมอมเมาจากสิ่งยั่วยุเชิงวัตถุต่าง ๆ ที่มีอย่างแพร่หลายในยุคสังคมดิจิทัล

บรรณานุกรม

- กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. (2552). **นโยบายและแผนระดับชาติเพื่อขจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ปีงบประมาณ พ.ศ.2552 – 2557**. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงาน
- กรรณภัทร ชิตวงศ์. (2559). การบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างภาคประมงทะเลในจังหวัดสงขลา. **วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. 9(1), 183-203.
- จรรย์วรรณ พุทธานุรักษ์, ชายไทย รักษาชาติ และ ณรัตน์ สมมสวัสดิ์. (2550). **“การค้ำนุษย์” พินิจในแนวสตรีนิยม ในพื้นที่ของอินเทอร์เน็ต กระบวนการทางกฎหมาย และหน่วยงานภาครัฐ**. เชียงใหม่: มูลนิธิผู้หญิง กฎหมาย และการพัฒนาชนบท (ผกฎ.).
- เนตรดาว เถาถวิล. (2549). เพศพาณิชย์ข้ามพรมแดน: ประสบการณ์ของหญิงลาวในธุรกิจบริการทางเพศในพรมแดนไทย – ลาว. **วารสารสังคมศาสตร์**. 18(2), 170 – 202.
- เมธี เอี่ยมวรา. (2549). **ว่าด้วยทუნ (ฉบับย่อ)**. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น (1997).
- ศิปดี นพประเสริฐ. (2553). **ความมั่นคงมนุษย์: การค้ำนุษย์ในไทย**. กรุงเทพฯ: สแควร์ ปริ้นซ์ 93.
- ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต. (2555). **ความท้าทายในการขจัดแรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย**. รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 8 “ประชากรและสังคม 2555” ประชากรชายขอบและความไม่เป็นธรรมในสังคมไทย วันจันทร์ที่ 2 กรกฎาคม 2555 (หน้า 125 – 144). ห้องประชุมบอลรูม โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร.
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม. (2550). **รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่องกระบวนการเข้าสู่การค้ำนุษย์**. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เศกสิน ศรีพัฒนานุกุลกิจ และ น้ำทิพย์ เสมอเชื้อ. (2553). **โครงการการค้ำนุษย์ในกลุ่มทนายทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า: รายงานฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สถานทูตสหรัฐฯ และสถานกงสุลในประเทศไทย. (2560). **รายงานสถานการณ์การค้ำนุษย์ประจำปี พ.ศ.2560**. สืบค้นจาก <https://th.usembassy.gov/th/our-relationship-th/official-reports-th/2017-trafficking-persons-report-thailand-th/>
- สถานเอกอัครราชทูต ณ เวียงจันทน์ และ สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ณ เวียงจันทน์. (2553). **คู่มือส่งเสริมการค้าการลงทุนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. อุดรธานี: บ้านเหล่าการพิมพ์.
- สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (2556). **การค้ำนุษย์ในประเทศไทย ปัจจัยที่เป็นสาเหตุ เครื่องมือ และกลไกในการแก้ไข**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์. (2557). รายงานผลการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศไทย ประจำปี 2557. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. (2557). วารสารสถิติจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานทั่วราชอาณาจักร ประจำปี 2556. กรุงเทพฯ: ฝ่ายสารสนเทศแรงงานต่างด้าว กลุ่มงานพัฒนาระบบควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว.
- สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. (2558). วารสารสถิติจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานทั่วราชอาณาจักร ประจำปี 2557. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานพัฒนาระบบควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว.
- สุภางค์ จันทวานิช และ Gary Risser. (2539). การย้ายถิ่นข้ามชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออก: สถานการณ์ทั่วไปและผลกระทบต่อแรงงานข้ามชาติและแรงงานไทย. *วารสารหางานปริทัศน์*. 1(3), 91.
- Bales, K. (1999). *Disposable People: New Slavery in the Global Economy*. Los Angeles: University of California Press.
- Icduygu, A., and Toktas, S. (2002). How do Smuggling and Trafficking Operate via Irregular Border Crossings in the Middle East? Evidence from Fieldwork in Turkey. *International Migration*. 40(6), 25-54.
- Office on Drugs and Crime & Thailand Institute of Justice. (2017). *Trafficking in persons from Cambodia, Lao PDR and Myanmar to Thailand*. Bangkok: UNODC.